

ІНТЕНСИВНІСТЬ ТРАНСФОРМАЦІЙ СТРУКТУРИ ПУБЛІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ: СУТНІСТЬ ТА ВПЛИВ НА УКРАЇНУ

М. Bilokon,
postgraduate student, chair of Political Sciences and Philosophy of KRI NAPA

THE INTENSITY OF TRANSFORMATIONS OF PUBLIC STRUCTURE INTERACTION IN THE CONTEXT OF PUBLIC ADMINISTRATION: THE NATURE AND INFLUENCE ON UKRAINE

Стаття присвячена теоретичному розгляду інтенсивності процесів деформацій і трансформацій соціально-політичних і державних систем, їх етапам і взаємозв'язкам між ними через тригерну реакцію. Отже, предметом статті є інтенсивність трансформаційних та деформаційних процесів у контексті систем публічного управління, які знаходяться під впливом глобалізаційних процесів. Метою статті є отримання результатів теоретичного аналізу та об'єктивного уявлення щодо трансформаційних та деформаційних процесів у соціально-політичних системах та системах державного управління в контексті глобалізації. Висновками можна назвати розуміння, що вся історія людства, як рівно й історія України складається з пов'язаних через тригерну реакцію етапів деформацій і трансформацій, які чергуються. Зокрема наразі Україна переживає глибокі деформаційні та трансформаційні процеси з непередбачуваними наслідками.

The article devoted to theoretical review of intensity of deformation and transformation processes of the socio-political and state systems, their phases and inter-dependency between them through triggering a reaction. Therefore, the subject of the article is intensity of transformation and deformation processes in the context of systems of public administration which are under the influence of globalization processes. Goal of this article is the results of theoretical analysis and unbiased conception about the transformation and deformation processes in the socio-political system and governance in the context of globalization. Conclusions can be called the understanding that the entire history of mankind, as well as the history of Ukraine is composed of connected by a trigger reaction, phases of deformations and transformations, which alternate. In particular, Ukraine is now going through deep deformation and transformation processes with unpredictable consequences.

*Ключові слова: інтенсивність, деформація, трансформація, тригер, суспільство, держава, система.
Key words: intensity, deformation, transformation, trigger, society, government, system.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Всю історію людства, включаючи її сучасний етап, супроводжують перманентні трансформаційні та деформаційні процеси. Постійні зміни в соціально-політичних і фінансово-економічних системах й прямо й опосередковано впливають на системи державного управління. Це, в свою чергу, впливає й на життя кожної окремої людини у світі таким чином, що кожна наступна зміна зумовлює необхідність пристосування до неї, створюючи необхідність витратити на це або більше або менше зусиль.

У такому контексті, виділення та осмислення узагальнених аспектів що можуть охарактеризувати інтенсивність процесів деформацій та трансформацій суспільно-державних систем, та систем публічного управління набувають значної актуальності та потенційно можуть сприяти виробленню більш ефективної політики щодо готовності й держави, й громадян до непередбачуваних перетворень в країні.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз останніх досліджень і публікацій дає підстави стверджувати, що теоретичному розгляду та аналізу процесів деформацій та трансформацій контексті соціально-політичних систем та систем державного управління присвячено роботи багатьох відомих дослідників, зокрема Бакуменко В.Д., Бульби В.Г., Дзюндзюка В.Б., Древалю Ю.Д., Козлова К.І., Корженко В.В., Котукова О.А., Крутій О.М., Крюкова О.І., Куца Ю.О., Мартиненко В.М., Мельтюхової Н.М., Орлова О.В., Радченко О.В., Сморгунова Л.В., Соловиха В.П., Хашієвої Л.В. та інших дослідників.

Однак узагальнення та адаптація світових надбань теорії складних систем ще недостатньо представлені в українській науці державного управління, зокрема слід виділити невирішені раніше питання аналізу інтенсивності змін публічних взаємин, які проявляються у послідовності етапів деформацій, трансформацій та реакції систем на них.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті — теоретичний аналіз трансформаційних та деформаційних процесів у суспільно-державних системах та системах публічного управління в контексті глобалізації. У статті необхідно розв'язати такі завдання:

- 1) з'ясувати сутність соціально-політичних трансформацій та деформацій;
- 2) охарактеризувати вплив глобалізації на відповідні процеси;
- 3) проаналізувати інтенсивність трансформації та деформації в системах державного управління в світі та в Україні;
- 4) визначити позитивні та негативні ефекти від означених процесів на суспільний розвиток.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Функціонування будь-якої структури об'єднання людей непостійне та важке до прогнозування. Зміни, що відбуваються в публічних системах — найчастіше пов'язані з об'єктивною реальністю навколишнього світу більше ніж із суб'єктивною волею сприймати його таким, яким він не є.

Система — це сукупність компонентів, що перебувають у структурі, яка має певні функції, і взаємодіє із зовнішнім середовищем. Таким чином, система генерує нові якості, не притаманні компонентам із яких вона складається [1, с. 9]. Певний умовний об'єкт, без акцентування на його якісних характеристиках, може бути або умовною системою, або окремим елементом її структури (якщо він є системою нижчого рівня). Певна позасистемна одиниця, або елементарна (нероздільна) частина системи немає структури, а відповідно не може зазнавати структурних змін. Будь-яка обгрунтована дія умовного системного об'єднання є відповідною реакцією на зміну умов його стану. З іншого боку, дія може бути й необгрунтованою (хаотичною). Але в такому разі сама можливість хаосу є закладеною в природу системи, а отже, є невід'ємною її частиною або її характеристикою.

Системну структуру публічної взаємодії в контексті інтеграційних процесів та державотворення можна уявити як таку, що включатиме такі елементи: приватна сфера існування індивіда, суспільна сфера взаємодії індивідів, певна формальна сфера, яка генерується в процесі взаємопроникнення першого та другого елементів (у тому числі й державні інститути), влада (як явище здатності суб'єкта управління транслювати свою волю об'єктові), глобальний світ (як зовнішнє середовище), і зв'язки між ними. При чому, на думку Ф. Фукуями, влада — це вплив одних людей на інших із метою нав'язати їм свою волю шляхом використання або безпосереднього, або потенційного насилля [2]. Відповідно, це засіб не стільки передачі, скільки нав'язування системної дії. Влада має інформаційну основу, але відрізняється від інформації своєю суттю, яка полягає у транзакції волі суб'єкту до об'єкту.

Як зазначає В.П. Солових, політична та адміністративна складова державного управління мають різні функціональні навантаження. Через політичну складову відбувається легітимізація політичного курсу, а через ад-

міністративну — процес реалізації цього політичного курсу [3]. Людина заради досягнення своїх цілей об'єднується з іншими людьми. Таким чином, виникає суспільство та суспільна система. У взаємодії елементів суспільної системи (індивідів) виникають владні зв'язки, а відповідно й влада. Структурування влади у суспільній системі зумовлює необхідність інституціонування процесів, і таким чином виникає держава. Держава через свої інститути впливає на громадянина й упорядковує його життя в контексті публічної (суспільно-державної) системи.

Відповідно, суспільство — це одна з форм об'єднання людей. Виходячи з цього, можна означити, що елементарні одиниці, з яких складається будь-яка суспільна група — це індивіди. Таким чином, мета суспільної системи, якою без сумніву є й група, відповідає екзистенційному базису її елементів. А з іншого боку, сукупність сприйняття реальності індивідами визначає мету суспільної (та відповідно, й публічної) системи. Окремо взята елементарна одиниця системи (індивід) є як джерелом публічних цілей, так і його продуктом. Менталітет як система переконань індивіда або суспільної групи [4] формується під впливом середовища, починаючи з дитячого віку, й далі — впродовж усього життя. Отже, сукупність якісних характеристик людей (членів спільноти) формує якісні характеристики цієї спільноти.

У результаті прагнення системи до досягнення своїх цілей виникає нова категорія, яку можна назвати публічною волею. Група індивідів прагне до усвідомлення себе спільнотою, виникненню спільної волі. В результаті формується щось на кшталт колективного розуму, що генерує "волю народу". Такий "колективний розум", що природно — це надто умовна дефініція. Проте колективна публічна воля прагне до своєї суб'єктності, а відповідно й до свого існування.

Як й будь-які інші системи, публічні можуть бути різного рівня. В процесі системного аналізу практично завжди є структурні підсистеми (аж до базових елементів), безпосередньо-цільова система, й певна супер-система. Більш того, сучасні реалії світу об'єднали майже все людство в глобальну супер-систему.

Публічна система як обов'язкова умова свого існування повинна мати структуру управління (самоуправління) та керуючу підсистему. В іншому випадку важко було б припускати будь-який організований процес досягнення цілей системи. В умовах взаємодії індивідів, кожен з яких має не лише колективну, але й персональну волю, керуюча підсистема стає залежною від сукупності всіх базисних елементів системи. Варіант зовнішнього (позасистемного) управління може бути реалізовано передусім відносно не надто об'ємних суспільних утворень, і лише за виконання певних умов. За інших обставин у гру вступає функція саморегуляції системи. А в публічній сфері вона особливо істотна, через вищезазначене прагнення базисних елементів (індивідів) до реалізації персональної суб'єктності.

Достатньо об'ємна сучасна публічна система реалізує свою функцію управління та самоврядування в існуванні власної державної структури. Таким чином,

коли розглядаються державні утворення, можна розуміти їх у широкому сенсі: в контексті публічного, економічного та культурного аспектів. Власне таким чином і відбувається формування такої інституціональної структури публічної системи, як держава. Всі роздуми щодо тієї чи іншої державної системи можуть мати певну розбіжність у розумінні суті явища. Державою прийнято називати в одному випадку систему конкретних інституцій, а в іншому — значно ширшу систему публічних інститутів. Вужче визначення держави передбачає не лише конкретну структуру органів, але й її певну відокремленість від суспільства в цілому. Природно, що в такому разі може виникнути протиставлення держави та народу, коли виникає потреба у механізмах примусу до взаємодії обох антагоністів. Держава потребує апарат насильства, а суспільство — можливість революції. Таким чином, гарантується дотримання принципу єдності та боротьби протилежностей у діалогії держави та народу. У широкому сенсі — держава набуває системну комплексність у контексті нерозривності структури управління суспільством, та безпосередньо самим суспільством. Держава неспроможна існувати без суспільства в принципі, суспільство без держави, на цьому історичному етапі, не спроможне досягти цілей свого існування. У такому разі, об'єктивнішою сферою держави в широкому сенсі й буде суспільно-державна, або публічна система.

Кожна людина є частиною декількох різнорівневих систем взаємодії з іншими людьми. Вони можуть мати публічний характер формування структур управління та самоврядування, або економічний характер досягнення цілей матеріалізації людських бажань і потреб. Кожна людина на Землі живе у певній системі координат, що є історично та практично обґрунтованою. Структура взаємовідносин між людьми будь-то публічна, або економічна, створює об'єктивну реальність. Проте людей багато мільярдів, і структура взаємовідносин між ними стає надто складною для простої схеми умовно-локального системного утворення. Таким чином, загальнолюдська міжнародна взаємодія створює глобальну супер-систему публічних, економічних, та культурних взаємин. Іншою мовою, людство — це не просто набір або структура індивідів, це суспільна супер-система, що, як й будь-яке структуроване об'єднання, має глобальну мету та складається з систем нижчого рівня, що мають більш локальні цілі. Природно, що супер-система може змінювати структури нижчого рівня, вбудовуючи їх у свої цілі існування. Й природно, що це не може не змінювати звичну систему координат життя кожного конкретного індивіда.

Майже всі публічні системи є відкритими. Історичні спроби побудувати закриті суспільства (Середньовічні Японія та Китай, СРСР, сучасна Північна Корея) призводять до досить сумних наслідків деградації систем. Це зумовлено прагненням закритих систем до вичерпання власної енергії у разі відсутності доступу до зовнішніх джерел.

Відкритість публічних систем підштовхує їх до взаємодії, що генерує певні наслідки для них. Таким чином вони створюють зовнішні фактори та навко-

лишнє середовище одна для одної, що змушує їх або протидіяти, або адаптуватися до умов перманентних змін. Адаптація системного об'єднання може виражатися у трансформації структури під нові об'єктивні реалії, а такі процеси можуть бути як контрольованими, так й ні.

Передумови змін можуть бути як зовнішніми, так й внутрішніми. Якщо внутрішні причини закладені в умови існування структурного утворення, то зовнішні — будуть чужорідними за своєю природою. Ефективність реакції на зміну умов визначає здатність існування системного об'єднання. Таким чином, зміна умов існування — це тригер змін в умовній системі. Природно, що повною мірою це все характерно й для суспільних, й для державних структур.

Тригер — це термін, який буквально можна перекласти як "спусковий гачок", і від початку використовувався у радіо-електроніці та у комп'ютерному програмуванні на позначення кодованої процедури автоматичного виконання певної дії за наявності певних умов. В такому контексті принциповими стають функції "до" (before) та "після" (after) [5], які власне й визначають певний стан з перебігом часу. Якщо перенести цей термін у сферу теорії складних систем, то можна його інтерпретувати в цілому як певну причину або фактор, який викликає подальші дії та відповідні їм зміни стану системи.

Трансформації, що відбуваються з суспільними структурами прямо транслуються на зміни у системах нижчого рівня, зокрема й системах державного управління. Деформаційні та трансформаційні процеси можуть призводити не лише до змін у державному управлінні, але навіть до змін у самій структурі держави.

Деформація дослівно на латині означає "спотворення". Іншою мовою, деформація — це зміна системної структури, до якої призводить зміни у взаємодії елементів цієї структури. Відповідно, елементи, які змінили свою значимість для інших елементів в структурі, зазнають також й самі вже іншого впливу, та самі чинять інший вплив на інші елементи. Що, в свою чергу, може призвести до "спотворень" структури всього системного утворення.

Деформації можуть бути пружними, тобто такими, що згодом зникнуть. У такому випадку система повернеться до стану, в якому вона перебувала перед початком змін. Проте деформації так само можуть бути й незворотними, коли система назавжди змінюється, й якщо вона здатна витримати ці зміни, то здатна закріпити необхідні для стабільного функціонування нові риси. Таким чином, можна зробити висновок, що деформації в системі публічного управління — це процес структурних змін публічної системи, що має зворотній, або локальний характер.

Деформації та трансформації в системі взаємопов'язані. По-суті, будь-які зміни системної структури — це реакція на певний тригер. Під впливом зовнішніх факторів система деформується, а згодом внаслідок адаптації до нових умов трансформується. Відповідно, у певному сенсі, деформація — це реакція на тригер, а трансформація — це реакція на деформацію. Інакше система не буде здатна адаптуватися до нових умов, і

може виникнути питання про здатність її структури до подальшого існування.

Як вважає В.Д. Бакуменко, виникнення потреби у прийнятті управлінського рішення зв'язане з появою певної проблемної ситуації. Якщо немає проблеми, то немає й потреби у прийнятті відповідного рішення. Проблема ситуація з позиції системної філософії виникає внаслідок невідповідності існуючого та бажаного стану певної системи. Вищезгадана проблемна ситуація у державному управлінні найбільш гостро проявляється здебільше в двох випадках: у зв'язку з постановою нових цілей розвитку (нормальний режим управління) та внаслідок кризового розвитку подій у суспільній системі (надзвичайне або кризове управління). Іншою мовою — це або проблема досягнення нового, кращого, ніж було, або проблема втрати досягнутого, перша з яких пов'язана з усвідомлюваною зміною кордонів майбутнього, а друга — з несподіваним порушенням кордонів існуючого [6].

Публічні деформації стають тригером для трансформації системи публічного управління, рівно як й для системи державного управління, що закріплює та структурує відповідні деформації у суспільстві. Відповідно, можна дійти висновку, що деформації і трансформації як публічних систем, так й систем державного управління мають причинно-наслідкові зв'язки. Тимчасові неконтрольовані деформації, що виникають внаслідок змін умов існування системи виступають тригером для трансформаційних процесів що змінюють її на постійній основі. Вся історія людства, як рівно й історія України складаються з етапів деформацій і трансформацій, що чергуються. Зокрема наразі Україна переживає глибокі деформаційні та трансформаційні процеси з непередбачуваними наслідками. Як емпіричний, так й теоретичний аналіз сутності змін у суспільно-державних системах здатен відкрити шлях до розуміння глибинних суспільних процесів і практичного застосування таких знань.

Державотворення — це безперервний процес, що є не лише передумовою виникнення держави, але й умовою подальшого існування всієї публічної системи. В таких системах достатня інтенсивність взаємодії визначає стабільність існування всієї структури зв'язків базисних елементів, а отже, й процесу державотворення. Відповідно, недостатня інтенсивність може спричинити деструктивні дезінтеграційні процеси, що ведуть до руйнації держави. Надмірна взаємодія навпаки може сприяти тоталітаризації структури, що негативно позначиться на рівні свободи та демократії, й що врешті може створити тенденцію до дезінтеграції.

Взаємодія між базисними елементами публічної системи може відбуватися за допомогою прямих або опосередкованих зв'язків. Й якщо прямий зв'язок — це або безпосереднє управління, або певна регуляція, то непрямі зв'язки складніші та різноманітніші в своєму впливі на суб'єкти взаємодії. Через складність публічних систем, зв'язки між елементами структури не можуть бути однозначними та рівнозначними. Один аспект взаємодії завжди буде істотнішим за інший, або навпаки — залежно від ситуації, що розглядається.

Таким чином, при взаємодії відкритих систем виникає ресурсний обмін (інформаційний, економічний,

будь-якого іншого порядку). Відповідно, відбуваються взаємні трансформаційні процеси. В такому разі, інтеграційні процеси виникають за будь-якої "не деструктивної" взаємодії відкритих систем. При цьому інтенсивність трансформаційних процесів має перебувати у межах, які можна назвати межами стабільності. Занадто-висока інтенсивність здатна нівелювати значимість одного з елементів на користь іншого. А занадто повільна здатна нівелювати інтеграційні процеси взагалі.

Література:

1. Афанасьев В.Г. Мир живого: системность, эволюция и управление / В.Г. Афанасьев. — Москва: Политиздат, 1986. — 334 с.
2. Фукуяма Ф. Великий разрыв / Фрэнсис Фукуяма. — Москва: АСТ, 2008. — 480 с.
3. Солових В.П. Політична та адміністративна складові в державному управлінні: ознаки, функції та суперечності взаємовідносин / В.П. Солових. // Актуальні проблеми державного управління. — 2010. — №1. — С. 122—128.
4. Попович М.В. Проблема ментальності [Електронний ресурс] / М.В. Попович // Публичные лекции Полит.УА. — 2010. — Режим доступу: <http://www.polit.ru/article/2010/04/14/mentality/>
5. Using Triggers [Електронний ресурс] // Oracle Database. — 2006. — Режим доступу: http://docs.oracle.com/cd/B25329_01/doc/appdev.102/b25108/xedev_triggers.htm#BABGJFGH
6. Бакуменко В.Д. Тенденции и факторы влияния трансформаций государственного управления на принятие государственно-управленческих решений [Електронний ресурс] / В.Д. Бакуменко // Государственное управление. Электронный вестник. — 2007. — Режим доступу: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/SSPE/UNPAN028625.pdf>

References:

1. Afanas'ev, V.G. (1986), 'Mir zhivogo: sistemnost', jevoljucija i upravlenie [The world of living: systematic, evolution and management], Politizdat, Moscow, USSR.
2. Fukujama, F. (2008), 'Velikij razryv' [The Great Disruption], AST, Moscow, Russian Federation.
3. Solovykh, V.P. (2010), "Political and administrative staff in the public administration: features, functions and relationships contradiction", Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnia, vol. 1, pp. 122—128.
4. Pablychnye lektsyy Polit.UA (2010), "The problem of mentality", available at: <http://www.polit.ru/article/2010/04/14/mentality/> (Accessed 06 November 2016).
5. Oracle Database (2006), "Using Triggers", available at: http://docs.oracle.com/cd/B25329_01/doc/appdev.102/b25108/xedev_triggers.htm#BABGJFGH (Accessed 06 November 2016).
6. Bakumenko, V.D. (2007), "Trends and factors of transformations of public administration influence on a state-management decisions", Gosudarstvennoe upravlenie. Jelektronnyj vestnik, [Online], vol. 11, available at: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/SSPE/UNPAN028625.pdf> (Accessed 06 November 2016).

Стаття надійшла до редакції 08.11.2016 р.